

Наші здобутки і прорахунки, можливості і виклики, сильні й слабкі місця – предмет щорічного Послання про внутрішнє та зовнішнє становище. На його базі підготував так званий long read – письмове звернення, яке вам має бути роздане. Воно більш насичене цифрами, фактами, деталями. Також до вашої уваги – аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень. Вона віддзеркалює точку зору його експертів і доповнює загальну картину.

Днями набрала чинності Угода про асоціацію. Завдяки тому, що Євросоюз ще позаминулого року погодився на тимчасове її застосування, ми вже можемо тішитися такими попередніми її підсумками, як зростання нашого експорту до Євросоюзу. Зокрема в першому півріччі 2017 року – цей експорт зріс на 23%. Частка ЄС у зовнішній торгівлі України досягла 40%. Хочу нагадати, що у 2012 році – ця частка складала 30%, а у 2009 році – ця частка складала 25%. Це свідчить про початок процесу інтеграції української економіки до ринку Євросоюзу. А разом з безвізом – про кардинальну зміну наших геополітичних та цивілізаційних координат.

Запровадження безвізових поїздок – на даний момент головний підсумок трирічної нашої спільної реформаторської роботи, роботи всіх гілок влади і суспільства. Я дуже дякую за це і Верховній Раді, і Уряду, і українському народу. Чому це так важливо? Всі ми маємо розуміти, що воно стало можливим унаслідок виконання майже ста п'ятдесяти пунктів Плану із візової лібералізації. Кому цікаво – може ознайомитись із кожним з них.

Наголошую, що Верховна Рада була безпосередньою учасницею реалізації цього плану. Коли йшлося навіть про ухвалення відверто некомфортних для народних депутатів, як і для інших чиновників рішень, як-то публічне електронне декларування статків і доходів, де ви, шановні народні депутати, проявили здатність приносити власні інтереси в жертву загальнонаціональним. Дякую вам, шановні народні депутати, за спільну боротьбу за безвіз, за високий рівень патріотизму та відповідальності.

Але, про всяк випадок, хотів би застерегти окремих народних обранців від намірів ревізувати ті закони, які стали основою для ухвалення нашими партнерами рішення про надання безвізового режиму. Чи то спроби скасувати або зробити неpubлічним електронне декларування; чи то намагання підчистити антидискримінаційні поправки до Трудового кодексу; чи то зменшення, звуження повноважень антикорупційних органів.... Чи будь-що інше, що ставитиме під загрозу безвіз як одне із наших досягнень. Хочу наголосити, що я без вагань вето ватиму такі ініціативи.

У Посланні чимало уваги приділяється позитивним зрушенням. Не для того, щоб похвалитися, хоча у звіті нічого поганого і нема. Хотілося б, щоби кожна людина, яка нас дивиться чи слухає, мала нагоду переконатися: країна, яку ще три роки тому сподівалися наші вороги стерти з політичної карти світу, не просто захистила себе, не просто вистояла, а знайшла в собі сили мінятися і рухатися вперед. Народ, який всьому світові продемонстрував таку дивовижну силу волі, має право пишатися собою!

Але проблеми потребують більшої уваги, ніж досягнення. Факт залишається фактом: суспільство незадоволене життям і владою. В умовах зовнішньої агресії та економічної кризи, гірких втрат і чималих матеріальних збитків відчуття справедливості – зараз загострене як ніколи. Люди неначе оголеним нервом реагують на щонайменшу неправду.

Внаслідок війни три роки тому в Україні різко впав рівень життя. Люди вважають, що тим, що вони все це витримали, поставилися до труднощів із розумінням, народ сумлінно виконує свою частину суспільного договору. Чого не скажеш про верхи, які, згідно поширеної думки, на вівар спільної перемоги поклали надто мало і не забезпечили зримих змін.

Недовіра до державних інститутів – нових і старих, до політиків – владних і опозиційних, переростає в глибокі зневіру, апатію і депресію. Щоб усунути цю небезпеку, ми повинні діяти негайно і швидко, дати друге дихання і боротьбі з корупцією, й економічним перетворенням... І прибрати щонайменше підґрунтя для розмов про нібито відкочування реформ і нібито наступ контрреволюції.

В історії бували випадки, коли відсутність чи повільність реформ просто консервувала відсталість країн, залишала їх на узбіччі світового прогресу. Є ще гірша перспектива: без завершення реформ ми маємо ризик втратити державність і нас просто не стане. Але це – песимістичний сценарій, і я не вірю в нього і не допущу. Наш сценарій – оптимістичний, і назва цьому сценарію: «Успішна європейська Україна успішних українців».

Перемога залежить, серед іншого, і від того, чи зможемо ми правильно діагностувати головні виклики і дати на них зараз адекватні відповіді.

Які виклики я маю на увазі?

Перше. Приблизно за рік країна зануриться у виборчу кампанію. Навесні 2019 – президентські вибори, восени того ж року – вибори парламентські. Це означає, що у нас залишився лише рік для того, щоб активно попрацювати над реформами.

Друге. Чим далі країна рухається дорогою змін, тим активніший спротив з боку різних груп впливу – ресурсно забезпеченої меншості у вигляді корумпованої бюрократії... І послабленої, але все ще доволі сильної

олігархії – з дуже великою кількістю залежних від цієї системи людей. Дедалі частіше з'являються реваншистські ініціативи. Під гаслом «воно не спрацювало» пропонується скасувати реформи і нововведення, або стриножити чи взяти під контроль новостворені інституції.

Три роки тому мені особисто і більшості з вас думалося, що реформ хочуть всі. Насправді, це не так. Противники змін є повсюдно. Чимало їх розсілося у різних гілках влади і у фешенебельних бізнес-офісах... Але не тільки. В кожній системі: правоохоронній, освітній, медичній, тощо, – зверху й донизу - є великі й впливові групи, яких влаштовує статус-кво. А раз йдеться про системи, то й спротив – теж системний.

Третє. Одним із найбільш небезпечних став виклик популізму. Популісти неначе вправні кухарі збивають вершки на хвилі об'єктивного невдоволення людей. Декомунізація не знищила попиту на комуністичну ідеологію класової ненависті. Більше того, цей попит об'єктивно посилюється внаслідок соціально-економічної кризи і поглиблення розшарування між багатими та бідними. Електоральна ніша, звільнена комуністами, пустувала недовго: в ній дуже швидко засвоїлися кілька партій з кола нещодавніх учасників проєвропейської коаліції. Над їхніми штабами – прапори синьо-жовті, а от соціальні гасла запозичені із архівів комуністів та Прогресивно-соціалістичної партії. І в ролі захисників народу вони виглядають доволі переконливо – поки не зазирнеш в їхні електронні декларації.

Четверте. У найсвіжішому звіті Freedom House популісти названі подвійною загрозою глобальній демократії – разом з автократами. Наша ж специфіка, навпаки, – виклик анархії та отаманщини, спроби окремих маргінальних груп заперечувати монопольне право держави на застосування сили. Особливо небезпечних розмірів ця проблема набула минулого та на початку цього року. Наразі ми зняли її гостроту, але повністю усунути з порядку денного її ще не вдалося. Тим більше, що саме на цьому напрямі країна-агресор відчула для себе можливість розкачувати ситуацію всередині України, а перед зовнішнім світом позиціонувати нас як failed state – країна, що не відбулась.

Авторитарна Росія, ще з тих часів, коли вона була відносно невеликою Московією, навчилася вправно використовувати в своїх інтересах механізми демократії, наявні в інших країнах. Інформаційна війна, поширення фейкових новин, сіяння паніки та зневіри... Стимуляція і симуляція рухів протесту та маніпуляція у своїх інтересах деякими праворадикальними угрупованнями... Засилання в Україну диверсійних груп, підготовка терористичних актів – ось далеко не повний інструментарій

Кремля. І ми маємо з цим ефективно боротись. Кілька тижнів тому в одному із обласних центрів Сходу СБУ викрила ціле кубло – резидентуру російської розвідки із 18 осіб. Їхню підривну діяльність координував куратор із Білгорода.

Але головна загроза з боку Росії – все ж таки військова. Нема поки що жодних ознак, аби Москва готова була відступити з Донбасу чи піти з Криму. А от доказів її підготовки до наступальної війни континентального масштабу – на жаль, дедалі більше. Як от, наприклад, – російсько-білоруські навчання «Захід–2017»... Хоча доречніше їх було би назвати їх «Антизахід». Природно, що саме через це, а не з якихось інших причин, ми й посилили контроль на всіх ділянках державного кордону.

Під виглядом «стратегічних командно-штабних навчань» не виключається створення нових ударних угруповань російських військ для вторгнення на територію України. Сім тисяч платформ із солдатами та технікою наблизилися чи наближаються до наших кордонів... І, на жаль, жодних гарантій, що по завершенні маневрів це все повернеться з Білорусі додому у нас немає.

У 2014 році, під прикриттям нібито забезпечення безпеки Олімпіади в Сочі, Росія розгорнула угруповання для проведення спецоперації із захоплення Криму. У другій половині липня 2008 року проходили навчання «Кавказ–2008». Тоді російські війська, що залучалися до маневрів, замість того, щоб із полігонів повернутися до пунктів постійної дислокації, напали на Грузію. До речі, 2 вересня виповнилося 9 років, як ваші попередники у цій залі, виявивши абсолютну політичну короткозорість і безвідповідальність, провалили постанову про визнання Росії країною, яка здійснила військову агресію проти суверенної і незалежної Грузії.

Теперішні навчання, які триватимуть аж два місяці, значно масштабніші. Тільки уявіть, навіть контроль за залізничним рухом на напрямках перекидання військ від акціонерного товариства «Российские железные дороги» передається управлінню військових сполучень департаменту транспортного забезпечення російського міністерства оборони. Очевидно, Кремль перевіряє, наскільки готові до великої війни із Заходом не лише російські збройні сили, але вся російська держава. Як тут не процитувати слова мого великого друга, великого друга України американського сенатора Джона Маккейна: «Росія є більшою загрозою, ніж терористичне угруповання «Ісламська держава». У тих нема військових можливостей, технологій та прагнення правити світом. У Росії є. І вона не є другом для вільного світу».

Політико-дипломатична підтримка України з боку Заходу в поєднанні з Мінськими домовленостями, на аналізі яких я зупинюся далі, – важливий фактор, який дає змогу нам відбивати російську агресію. Але головна заслуга в тому, що лінія зіткнення проходить в районі Сіверського Дінця, а не по Дніпру, належить Збройним Силам України. Справжнім гарантам нашої незалежності. (Оплески). Ці оплески Верховної Ради України, українського Уряду, українського Президента в повній мірі відносяться і до Національної гвардії України, до інших силових підрозділів. Хочу подякувати і структурам оборонно-безпекового сектору.

Сьогодні відзначає двадцятип'ятиріччя героїчна воєнна розвідка України. Про те, що зробив для України генерал-майор Максим Шаповал, керівник спеціального резерву Головного управління розвідки Міністерства оборони, детально розповісти можна буде не скоро. Можу тільки сказати про його участь у плануванні та проведенні розвідувальних рейдів у глибокий тил противника. Там він документував докази присутності російських військ. Звіди попереджав про небезпеку на конкретних напрямках для конкретних підрозділів. І робив дуже багато корисних справ для захисту України. Підписав сьогодні Указ про присвоєння Максиму Шаповалу звання Героя України. (Оплески). Ось це є ставлення українського Парламенту, українського народу до наших героїв. До речі, одразу ж після виступу у Верховній Раді поїду в Головне управління розвідки для того, щоб проголосити про присвоєння ім'я Максима Шаповала спеціальному резерву Головного управління розвідки.

Про його загибель внаслідок терористичного акту знає вся країна і весь світ.

Прошу хвилиною мовчання вшанувати пам'ять всіх, хто віддав життя за Україну.

Дякую. Прошу сідати.

За три роки Збройні Сили не просто відновили боєздатність. Вони були заново створені. Наростили оперативні спроможності і покращили технічну оснащеність. Вони вирости кількісно і якісно, і це – той випадок, про який і кажуть «заново народитися»!

Прошу не забувати, що влітку 2014 року більшу частину Донбасу вдалося повернути під суверенітет України. Лише пряма інтервенція російських військ з використанням сучасної техніки й озброєнь зупинила процес звільнення. І зірвала швидке завершення АТО, яке до того виглядало цілком реальним.

Варшавський Інститут східних досліджень оприлюднив доповідь про зміни в наших Збройних Силах України і видав під назвою «The best army Ukraine

has ever had» – «Найкраща армія, яку будь-коли мала Україна». Подібні експертні оцінки із вуст іноземних військових аналітиків ми чуємо постійно. А західні інструктори з країн – членів НАТО, які зараз тренують наших військових, не тільки нас вчать, а вже й переймають наш досвід.

У 2014–2015 роках ми провели шість хвиль мобілізації, через які пройшли близько 200 тисяч громадян. Минулого року я прийняв дуже непросте, небезпечне, але правильне рішення про відхід від мобілізації і повний перехід на контрактну армію. Основу нашого війська зараз складають військовослужбовці, які добровільно пішли в армію за контрактом. Протягом 2016 року було прийнято на службу в ЗСУ було прийнято 70 тис. осіб. Цього року, станом на вчора, - ще додатково 25 тисяч. Наступного року ми з вами будемо підвищувати грошові виплати для них залежно від ступеня ризику та складності завдань.

Витрати на закупівлю озброєнь порівняно з 2013 роком наростили у десять разів!

За три роки оборонпром передав українській армії більше 16 тисяч одиниць озброєння й військової техніки. Попервах ми ремонтували те, що вже побуло у вжитку чи було пошкоджене. Спускали з конвеєрів фізично хоча й нові, але технічно застарілі види, прийняті на озброєння ще за радянських часів. Мусили швидко задовольнити тоді першочергові потреби. Зараз розпочинаємо програму збройно-технічного осучаснення армії. Маємо виводити українське озброєння на рівень 21-го століття, бо зараз ми воюємо зброєю 20-го століття. Росія в модернізації військової техніки та зброї, на жаль, значно нас випереджає.

Перед нами постають важливі завдання із розробки та налагодження виробництва нового ракетного озброєння, комплексів крилатих ракет, сучасних зразків артилерійських систем, високоточних боєприпасів, безпілотних літальних апаратів ударного типу, засобів космічної розвідки. Всього цього у нас не було. Хоча можливості для цього мали. І підтверджує це те, що ми за два-три роки налагодили їх виробництво. Так само, як освоєно серійне виробництво танків «Оплот», бронетранспортерів БТР-4 та БТР-3, тактичної бойової колісної машини «Дозор-Б», безпілотника «Spectator».

Сподіваюся, успішно завершимо переговори з нашими західними партнерами про постачання нам оборонної зброї.

Дорогі українці!

Досягнення проміжних цілей, як-то отримання безвізу і вступ в силу Угоди про асоціацію, породили в суспільстві питання про те, яким чином ми

збираємося рухатися далі до кінцевої мети – вступу до Європейського Союзу.

Перше, що ми зараз із вами маємо зробити, – в повному обсязі виконати Угоду про асоціацію. Але, наголошую, цим не можна обмежуватися, і нові кроки слід планувати вже зараз. У липні на саміті Україна – ЄС українська сторона внесла на розгляд керівництва Євросоюзу нові ініціативи щодо нашого бачення стратегічного довгострокового співробітництва. Це – асоціація із Шенгенською зоною, приєднання до Митного союзу ЄС, Енергетичного союзу ЄС, вступ в дію Спільного авіаційного простору та Єдиного цифрового ринку. Реалізація цих ініціатив фактично перетворить східні кордони України на східні кордони Євросоюзу ще до того, як ми де-юре приєднаємося до Союзу.

Внаслідок такої стратегії ми максимально наблизимося до критеріїв членства в Євросоюзі. Україна буде секторально інтегрована з ЄС, майже як будь-яка країна Євросоюзу. І тоді питання про членство стане лише формальним питанням часу.

Не менш важливим, ніж членство в Євросоюзі, є для нас і участь в НАТО. Російська агресія продемонструвала банкрутство міфу про позаблоковість. Де зараз його апологети, які запевняли нас, що позаблоковий статус – гарантія безпеки України? Нас переконували, що ми у безпеці, аби тільки не роздратувати Росію. І яку за це заплачено ціну? Росія ж напала на позаблокову Україну, окупувала наші території і, головне, – вбила понад десять тисяч громадян України. А ті, хто запевняв нас, що фігові листки – найкращий захист, знайшли притулок у Москві та Підмосков'ї і в інших містах. Судити їх можливість є, на жаль, поки що заочно. Але я впевнений, що правда буде доведена.

Разом з північноатлантичними партнерами спільно розбудовуємо українську армію відповідно до стандартів НАТО, яких вона в основному має досягти вже на кінець 2020 року. Впевнений, саме армія стане першою державною інституцією, яка відповідатиме критеріям членства в Альянсі. Без формального схвалення Плану дій щодо членства ми, тим не менше, виконуємо його в односторонньому порядку.

Опитування громадської думки показують, що більшість українців підтримують і вступ до Євросоюзу, і приєднання до НАТО. Я не виключаю, що ініціюю в належний час відповідний референдум, щоби продемонструвати волю українського народу. Усім: і нашим друзям, і агресивній сусідці, і всім українським політикам... Щоб за будь-яких політичних розкладів нікому з них не закортіло ревізувати цей курс і звернути на манівці.

До того, як Росія розпочала бойові дії проти України, головною її зброєю була зброя енергетична. До 2014 року Москва утримувала нас на своїй орбіті газовою залежністю. Здавалося, тієї непереборної сили тяжіння не здолати ніколи. В листопаді ж, друзі, хочу привітати, виповнюється два роки, як ми не купуємо газ в Росії! Це свідчить лише про одне - епоха газового шантажу безповоротно залишилась у минулому! І не просто не купуємо, а це дало нам можливість подати і виграти Стокгольмський арбітраж!

Ми очікуємо на рішення цього арбітражу за позовом «Нафтогазу» до «Газпрому» і з питань транзиту. У зв'язку із тим, що контракт завершується у 2019 році, наше завдання за допомогою Євросоюзу добитися революційної зміни в організації транзиту. Якої? А саме – щоби російський газ європейці купували не на західному, а східному кордоні України. А Україна якісні транзитні послуги надавала не Росії, а Євросоюзу.

І в атомній енергетиці ми теж поступово скорочуємо частку Росії. Натомість, до 40% зростає вже частка компанії «Вестінгауз», і ця компанія вже забезпечує паливом шість реакторів з п'ятнадцяти.

Під час мого візиту до Сполучених Штатів йшлося, в тому числі, і про співпрацю в атомній енергетиці, і у вугільній галузі, і всій енергетичній сфері. Ви це бачите. І перша партія американського антрациту, що замінить російський, очікується вже днями, а загалом поки що у США законтрактовано більше 700 000 тон.

І жоден із панічних прогнозів, які лунали після минулорічних президентських виборів у США, не здійснився. Що нібито Штати одразу ж скасують санкції. Пам'ятаєте як нас лякали? Санкції не лише не зняті, не лише не послаблені, а посилені, поглиблені. І ми вітаємо цю позицію наших партнерів зі США. По-друге, теоретичні розмови про гіпотетичну можливість надання Україні оборонної зброї США нарешті перейшли у практичну площину переговорів. По-третє, Київ та Вашингтон інтенсифікували діалог на найвищому рівні і підвищили рівень українсько-американського партнерства. Це попри те, що після минулорічних виборів десятки, на жаль, українських депутатів навідалися на береги Потомака, і частина візитерів намагалася добитися абсолютно зворотнього результату, а саме – охолодження стосунків України та США.

Створення міжнародної коаліції на підтримку України в боротьбі проти російської агресії, утримання цієї коаліції в активному стані – це повсякденна робота всієї української дипломатії. Звичайно, режим санкцій, який триває вже четвертий рік, для Росії не є смертельним, але це, наголошую на цьому – дуже ефективний інструмент для її стримування,

для спонукання її сісти за стіл переговорів. Саме тому ми продовжимо боротися з будь-якими спробами їх зняти чи навіть послабити. Навпаки, добиватимемося їх продовження, поглиблення і посилення.

Шановні народні депутати!

Найболючіше і найскладніше питання – це боротьба з корупцією. Якщо говорити мовою Інтернету та соціальних мереж, тут важко поставити хештег «перемога», але й таврувати питання хештегом «зрада» – теж неправильно.

Ми маємо продемонструвати рішучі подальші дії. Зараз на конкурсній основі під пильним контролем громадськості і за її участю ми створили Національне антикорупційне бюро, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, Національне агентство з питань запобігання корупції. Кардинальні зміни відбуваються в Генеральній прокуратурі, Службі безпеки, Національній поліції. Там теж практикуються конкурси та атестаційні процедури, залучаються кадри з-поза системи, створюються нові управління внутрішнього контролю на кшталт Генеральної інспекції в ГПУ.

І визначаючи критерії оцінки роботи правоохоронних органів, принципово відмовився від поділу «нові-старі». У кожного є свої плюси, в кожного є свої мінуси, є хвороби росту, але всі вони роблять важливу спільну справу. Загалом же доволі щільна мережа вибудована так, що сьогодні жоден із високопосадовців не має гарантій безкарності, ніхто нікому ніколи не може гарантувати політичний дах чи прикриття... Так, відчуваю питання у повітрі, – це повною мірою, я на цьому наголошую, стосується і так званих «друзів» Президента. Ні у кого із своєї команди, у разі обґрунтованих претензій з боку правоохоронців, адвокатом працювати не збираюся! І таким взагалі не місце в моїй команді.

До кінця поточної каденції ще більше двох років. А Верховна Рада цього скликання вже встановила абсолютний рекорд із результативних голосувань з позбавлення депутатської недоторканності. Вперше подання надходять не лише на опозиціонерів чи так званих «нічиїх» позафракційних, але й на депутатів, які є членами правлячих партій та владної коаліції.

Закликаю, – як ви, напевно, і очікували – внести і узгодити, нарешті, зміни до Конституції, які скасовують депутатську недоторканність. Щоб полегшити для вас прийняття цього рішення, щоб у вас не було відчуття, що воно якимось чином спрямоване проти вас, я маю дуже просту пропозицію – давайте ухвалимо це рішення із введенням його в дію з 1

січня 2020 року, для депутатів вже нової Верховної Ради. Можливо це буде ефективніше.

Отже, список фігурантів кримінальних справ виблискує гучними прізвищами і посадами, масштабність яких у нещодавні буквально часи, була на кшталт індульгенції від будь-якого переслідування. Та чого в цій антикорупційній історії бракує, на жаль, так це хештенду. Щасливий же кінець у цьому випадку – лише той, який завершується звинувачувальним вироком і ув'язненням корупціонерів. Тільки за таких умов суспільство повірить у серйозність наших намірів приборкати корупцію.

Протягом шістнадцятого – сімнадцятого років ГПУ, НАБУ, СБУ та МВС передали до судів більше п'яти тисяч антикорупційних кримінальних проваджень. І всі вони скаржаться на те, що суди відкладають у той довгий ящик, а то й взагалі кладуть під сукно справи проти високопоставлених корупціонерів.

У правильної в принципі боротьби за очищення суддівських рядів виявився серйозний побічний ефект – кілька тисяч суддів з різних причин просто звільнилися. І кадровий дефіцит у судах став новою загрозою праву громадян на справедливе судочинство. Для прикладу, весь вал справ проти високопосадовців, який йде до Печерського суду, мають розглядати лише декілька суддів. У нас є близько десятка судів, де суддів взагалі нема. Навантаження на суддю може становити понад тисячу справ на рік. Але ж по мірі відновлення довіри, очевидно, що кількість звернень до судів дедалі зростатиме, і нам треба бути готовими до збільшення кількості суддів і працівників апарату.

Влітку завершився безпрецедентний конкурс із формування нового Верховного Суду. Склад вищої суддівської інстанції формувався за активної участі суспільства. І як показує рейтинг переможців конкурсу, у вісімдесяти відсотках випадків Вища кваліфікаційна комісія суддів погодила з Громадською радою доброчесності. Кандидати, до яких Рада мала претензії, не потрапили до фінального списку. 90% переможців конкурсу раніше не працювали у Верховному Суді. Близько 30 % – є адвокати і науковці. Це і є та свіжа кров, якої потребує система заради свого оновлення.

Невідкладним є питання створення спеціального антикорупційного судового органу. Цей орган має бути сформований на конкурсній основі із суддів з бездоганною репутацією. Він має бути залежним лише від закону, але вільним від будь-яких сторонніх впливів – мого, вашого, шановні народні депутати, політичних партій, правоохоронних органів, прогресивної громадськості. Він має відповідати стандартам Ради Європи,

стандартам Венеціанської Комісії. І головне – бути ефективним, а не створеним для галочки. Формувати його потрібно швидко, детально опрацювавши модель і врахувавши помилки інших країн, де спеціально організовані антикорупційні суди виявилися з дуже низьким ККД.

Вже кілька разів переносився запуск Державного бюро розслідувань. Ми знову постали перед необхідністю вносити зміни до закону і посувати дедлайн – 20 листопада. До названої дати слід як мінімум обрати керівника ДБР, який зможе за додатковий перехідний період сформувати і запустити Бюро.

Питання назріле й перезріле – питання Служби фінансових розслідувань. Цей принципово новий орган не повинен мати права переслідувати окремих підприємців, представників малого та середнього, або навіть і великого бізнесу... Якщо тільки вони не є організаторами або учасниками схем системного розкрадання бюджетних коштів чи недоплати податків. Головним у діяльності Служби має стати аналітична робота, спрямована на виявлення злочинних схем, їх експертне вивчення. Звичайно, що нова Служба повинна мати увесь спектр повноважень для протидії економічній злочинності. Як правоохоронний орган демократичного суспільства, СФР буде повністю незалежною у свої діяльності, але перебуватиме під повним парламентським контролем.

Правоохоронці повинні взагалі забути про контроль за малим бізнесом. Крім тих випадків, коли є аргументована підозра, – а не конкуренти нашептали, що певний підприємець задіяний у конкретній шахрайській схемі.

І, до речі... Хоча б при підготовці бюджету 2018 року пропонував би утриматися від чергових пропозицій скасувати або вихолостити єдиний податок. В мене прохання – треба дати хоч трохи людям, які називаються середнім класом, попрацювати в режимі кількарічного планування. А то вже стало традицією, що доля малого бізнесу в новому році стає відомою лише за декілька навіть не місяців чи тижнів, а годин до святкового привітання Президента.

І хочу наголосити, що середній клас, – це той, на плечі якого лягло найбільше навантаження за ці три роки. Він платить повні енергетичні тарифи, не маючи права на субсидії, він за ці три роки позбавлений права, і правильно позбавлений, оптимізації податків, він відчув скорочення платоспроможного попиту і витримав це. І сьогодні потребує нашої з вами підтримки. Саме цей середній клас – від айтішника за комп'ютером до фермера в полі, – потребує часу для реабілітації. Середній клас без субсидій, ще раз наголошую, пережив девальвацію, пережив інфляцію,

зростання тарифів, проблеми з кредитами і багато інших проблем. Наголошую – свою ціну він сплатив сам, весь тягар виніс сам - без жодної підтримки чи допомоги з боку держави. Відновлення і розширення середнього класу – це інтерес не лише людей, які належать до цієї соціальної групи. Чим потужнішим він є, тим заможнішим є суспільство, тим більше успішних та ініціативних людей. Тим стійкіша демократія, тим сильніша країна. І я просив би всіх нас - і Верховну Раду, і уряд це політико-соціальне завдання точно врахувати при плануванні і податкових новацій, і бюджетних новацій, і в законотворчій активності – враховувати як пріоритетне.

Зараз хочу повернутися до теми антикорупційної стратегії, і хотів би ще раз наголосити: вона не зводиться лише до каральних технологій. На 90% успішна боротьба з корупцією складається з усунення джерел корупції, таких як: надмірна зарегульованість, непрозоре розпорядження коштами, можливість з боку чиновників чи політиків втручатися в роботу держпідприємств, нечітко сформульоване законодавство, яке дає підстави для зловживання його трактуванням, тощо.

Сучасні технології, переваги електронного урядування та різноманіття програмного забезпечення створюють для цього, на жаль, унікальні можливості. Система ProZorro на порядок підвищила змагальність у сфері державних закупівель. Вона забезпечила багатомільярдну економію для бюджету і оптимізувала ціну закупівель. І не дивно, що час від часу виникають ініціативи обмежити систему, вивести з-під її дії якісь тендери тощо. Але система була, є і буде під моїм захистом. Я її запускав і я її буду захищати. І ми нікому – Міністерство економіки, Уряд і Верховна Рада, які це дозволили це наше спільне досягнення, ще раз наголошую – і ми спільно маємо забезпечити її захист. Сподіваюся, що незабаром в електронному режимі будуть контролюватися всі етапи закупівель – від бюджетування до укладання угод.

Цього року запущено систему – ще одне величезне досягнення, яке було проголосовано у цій залі, яке було впроваджено урядом – це система електронного адміністрування ПДВ та єдиного публічного реєстру заяв на його відшкодування, що, безумовно, руйнує одну з найбільш корупційних схем, які всі роки існували в Україні. І бізнес зараз відчув ефективність цих змін.

На митниці до тридцяти відсотків митних декларацій вже оформлюються через «єдине вікно». Але цього недостатньо. Потрібно в найкоротші терміни налагодити систему обміну митною інформацією із країнами Європейського Союзу. Вимагаю запровадження якнайшвидше спільного

контролю на пунктах пропуску із митними та прикордонними органами країн ЄС. Переконали, що проста звірка даних розмитнення в Україні з нашими сусідами – країнами Європейського Союзу стане дієвим антикорупційним заходом.

Скасовано сотні нормативних актів, які ускладнювали роботу бізнесу, створювали можливості для зловживань з боку чиновників. Регулярно створюються нові електронні сервіси для надання державних послуг. Відкрито доступ до більшості існуючих у країні електронних реєстрів, в тому числі, нещодавно, дані про бенефіціарів усіх компаній.

Я підтримую ідею і прошу Уряд найсерйознішим чином її опрацювати, – замовити поважній міжнародній структурі незалежний аудит української антикорупційної політики за останні три роки. Оцінити її вплив на зменшення корупційних потоків і перекриття різноманітних схем, які процвітали десятиліттями, але були зруйновані за останні роки.

Боротьба з корупцією – це не лише питання справедливості і торжества закону. Від її успішності чи навпаки – залежать інвестиційний клімат, економічна ситуація, прогрес у вирішенні соціальних питань. Питання економіки здебільшого – компетенція Уряду. То ж зупинюся лише на кількох проблемних питаннях стратегічного порядку.

Навчені гірким досвідом, ніколи більше не допустимо такої залежності від російського ринку, в якій ми перебували протягом перших двох десятиріч років незалежності. Негативний ефект від російської економічної агресії був посилений карколомним падінням світових цін на ключові статті нашого експорту, розбалансованістю фінансової та банківської систем станом на 2014 рік. А також – загальною неререформованістю нашої економіки з купою застарілих проблем. Проблем, які президенти, уряди та парламенти раз у раз передавали наступникам, замість того, щоб вирішувати.

Уряди – два Кабміни Арсенія Яценюка і третій – Володимира Гройсмана – не мали іншого вибору, ніж йти на дуже жорсткі, принципові й непопулярні кроки. І хоча ці кроки були, на жаль, були надзвичайно важкими для людей, але без них була би ситуація в країні набагато гіршою. Я повністю підтримую ці кроки.

І кожна копійка, яку Україна отримала від МВФ – хочу розвіяти ще один міф – дбайливо зберігається у золотовалютних резервах держави. Сьогодні ці резерви перевищують 18 мільярдів доларів. І це при тому, що 0,5 мільярда цього місяця ми виплатили як відсотки за запозиченнями. Нагадає, що на лютий 2015 року резерви скоротилися до 5 мільярдів доларів. І за ці трохи більше ніж два роки ми поповнили державну

скарбницю на понад 13 мільярдів гривень. І курс гривні після карколомного падіння в 2014 – 2015 роках тримається відносно незмінним вже протягом майже двох років. Практично завершено болісний і масштабний процес очищення системи від хворих і небезпечних для усієї банківської системи України банків. НБУ поступово знімає тимчасові адміністративні обмеження. Нова концепція валютного регулювання, запропонована Нацбанком, виходить із ліберального принципу: «дозволено все, що прямо не заборонено». Вона орієнтується на ринкові інструменти і повністю відповідає статті 145 Угоді про асоціацію та директиві ЄС про вільний рух капіталу. Це і є приклад нашої секторальної інтеграції.

Жорсткі антикризові кроки, макрофінансова стабілізація, зниження податкового навантаження на бізнес, дерегуляція, відкриття нових зовнішніх ринків та інші заходи, – все це відкрило шлях до економічного пожвавлення. ВВП зростає вже шість кварталів поспіль після чотирнадцяти кварталів падіння. І це, я наголошую, при тому, що основна частина промислового потенціалу України, який був розташований на Донбасі, окупована, виключена з економічного обігу. Ми і цього року прогнозуємо зростання на рівні 1,8%. Ми очікуємо прискорення зростання економіки до 4% у 2020 році.

Минулого тижня агентство Moody's підвищило кредитний рейтинг України. Воно не перше і не єдине, яке приходить до такого висновку, бо два інших найбільш авторитетних агентства в світі зробили це дещо раніше. Прогноз із негативного, який твердий був в березні 2015 року, поступово крок за кроком змінився на впевнено позитивний зараз, який був задекларований в серпні 2017-го. Регулярні опитування керівників підприємств, які щоквартально проводить Національний банк, фіксують зростання оптимістичних очікувань як щодо розвитку макроекономічної ситуації, так і фінансового стану самих підприємств. Директори впевнено говорять про прогнозоване зростання обсягів виробництва товарів і послуг. Відповідно до дослідження, проведеного Європейською бізнес-асоціацією, індекс інвестиційної привабливості України покинув, нарешті, негативну площину і став найвищим за останні шість років.

Вже на початку цього року було ухвалено рішення про збільшення мінімальної заробітної платні до 3200 гривень. Пам'ятаєте, скільки було критики? Зараз ми можемо впевнено стверджувати: воно себе повністю виправдало зростанням показників легальної зарплати і збільшенням надходжень до Пенсійного фонду на додаткових 11 мільярдів.

Уряд зробив перші кроки із підняття зарплат учителям та лікарям. Я сподіваюся, що наступного тижня Верховна Рада України прийме наш спільний проект пенсійної реформи, який був затверджений Урядом, затверджений і доопрацьований Національною радою реформ при Президентові України. Дуже великий внесок зробили ви. Я дуже сподіваюся, що це дасть можливість восени для значної частини пенсіонерів збільшити пенсії. Це, як я вже неодноразово казав, головна і принципова позиція, яка дасть можливість і оздоровити ситуацію з виплатами пенсій, і підтримати підвищення пенсій. Я ще раз наголошую, я є учасником цього процесу і повністю це підтримую.

Ці підвищення не такі великі, не такі, щоб влада могла постійно ними хвалитися, а люди – постійно дякувати. Але я хочу наголосити, що в даному випадку мова йдеться не про кількісні показники, а про якісну зміну тенденції. Ми не просто за рахунок коштів Державного бюджету виплачуємо перед виборами додаткові декілька гривень, а ми кардинально змінюємо ситуацію в Пенсійному фонді, збільшуємо надходження і робимо ці тенденції сталими.

Уряд також має знайти можливості сьогоднішнє мляве поживавлення ВВП трансформувати в його прискорений і впевнений підйом – у те, що зветься сталим розвитком. Тому, крім таких важливих реформ, як пенсійна, охорони здоров'я. До речі, хотів би подякувати цій залі за таку потужну підтримку освітньої реформи. Це величезний крок, який є інвестицією України в майбутнє. Велике вам спасибі за це. Я впевнений, що і медична, і освітня, і пенсійна реформи будуть сприяти залученню інвестицій та економічному зростанню темпами, які дадуть змогу нам скорочувати відставання від більш розвинених країн. Але як передумову слід утримати макроекономічну стабільність. Виконувати програму МВФ, без якої Україна виявиться вкрай вразливою – особливо з урахуванням того, що на 2019 рік припадає пік виплат за зовнішніми зобов'язаннями.

І закон, який, я сподіваюся, ви проголосуєте одразу ж після мого виступу, і судова реформа, яка також, я сподіваюся, буде вами підтримана, продемонструють дуже якісну зміну ситуації з реформами в Україні, якісну зміну інвестиційного клімату. Бо кількість безробітних, за методологією Міжнародної організації праці, складає менше 10% економічно активного працездатного населення. Зменшення безробіття, створення нових робочих місць, і ще раз наголошую, зростання доходів людей – це те, що люди очікують від Уряду і від влади в цілому, не надто вдаючись в нюанси конституційного розподілу повноважень.

Легалізація зайнятості і трудових доходів є одним із головних завдань – не тільки влади, а всього суспільства. Держава зробила великий крок на зустріч працедавцям у вигляді зниження ЄСВ до 22%. Відтак – має юридичне і моральне право розраховувати на виведення зарплат із тіні. Дивують, втім, пропозиції законодавців істотно послабити, а фактично скасувати відповідальність за не оформлення працівників на роботу.

Дорогі українці, шановні народні депутати!

Не так давно Європейський банк реконструкції та розвитку уклав рейтинг успішності реформ у країнах Центральної Європи та Азії. На жаль, радити нема чому: із тридцяти країн, які досліджувалися, ми посіли двадцяте місце, поруч із Грузією та Боснією. Результат, очевидно, виглядав би кращим, якби більша частина того, що ми зробили за останні три роки, була реалізована в попередні 23. Перша десятка – це ті, хто стартував і левову частку реформ зробив ще в дев'яності. Очолюють рейтинг Естонія, Польща і Словаччина. Ось чому я дослухаюся до думок Лешека Бальцеровича, свого радника, а Прем'єр-міністра консультує Іван Міклош, колишній урядовець Словаччини. Це є справжні реформатори, які не соціальною демагогією і шапіто в Україні займалися, а реально допомогли нам своїм досвідом.

Так от, якщо ви візьмете цей досвід. В Естонії в приватні руки віддали все: порт, телекомунікації, авіацію і навіть залізницю. У Польщі із 8,5 тисяч державних підприємств в руках держави залишилося 41. До речі, і землю у них не скупили іноземці. Попри те, що мешканці цих країн можуть легко купувати чи продавати сільськогосподарські угіддя.

Українці зараз цього права позбавлені. Мільйони людей формально володіють землею, але за них вирішили, що вони не здатні нею розпоряджатися і запровадили абсолютно неконституційний мораторій. Чому ми тоді дозволяємо людям продавати квартири? Теж хтось їх може всі скупити.

Як державний діяч при ухваленні рішень я маю зважувати на громадську думку. І наразі, на жаль, її сформував популісти. Я не збираюся витискувати із Верховної Ради земельну реформу, не буду цього робити. Але прошу ухвалити, - хоча б усно, в умі і в серці, - політичне рішення на її користь. Прийняти такі закони, які хоча би знімуть фобії, наявні на цю тему в суспільстві і серед народних депутатів; які врахують всі застереження, виставлять всі запобіжники, встановлять мінімальну ціну, захистять селянина, сформуують прозору позицію в реєстрі ля реєстрації, але дадуть свободу українському селянину. І прошу назвати, точніше ви

самі визначіться і назвіть, чітку дату старту, нехай навіть це буде і не сьогодні.

Земельний ринок і приватизація, дорогі мої, це не те що просить або тисне Президент — цього не буде. Земельний ринок і приватизація – це два найшвидших і найнадійніших способи швидко залучити в Україну достойний обсяг інвестицій. Друзі мої, це не тільки інвестори кажуть. Впевнений у тому, що це спільна позиція світу. Така приватизація завжди була багатостороннім конфліктом інтересів. Хтось купував фабрики і заводи, вкладав у їхню модернізацію та розвиток. Інші прагнули приватизувати прибуток, не витрачаючи гроші на придбання активів, перешкоджали приватизації найбільших підприємств і зараз, до речі, перешкоджають. У нас є можливість продавати активи відкрито, конкурентно, за новими прозорими і зрозумілими правилами, на основі нового закону, наповнення якого – у ваших, шановні народні депутати, руках.

І було би концептуально неправильним вдаватися у Посланні до галузевих оглядів. Однак, коли я вже згадав Естонію, то саме ця країна дала ще один гідний наслідування приклад – в електронному урядуванні та ІТ-секторі. У нас теж є можливість схопити за хвіст свою жар-птицю! ІТ-сфера – одна з ключових для економіки України. 13 українських ІТ-компаній увійшли до ТОП-100 найкращих аутсорсингових компаній світу. Уявіть собі це! Експорт ІТ-послуг у 2016 році склав 3% нашого українського ВВП. В Україні налічується понад 100 тисяч ІТ-фахівців. З нами готові активно співпрацювати ключові світові виробники, великі венчурні фонди тому, що наша держава – це місце, де народжуються нові ідеї.

Хотів би звернути увагу парламенту на прискорення прийняття законів про електронні комунікації, що стосується перспектив провадження зв'язку четвертого та п'ятого поколінь; про надання електронних послуг, про удосконалення захисту інтелектуального права, про хмарні технології. Слід перетворити інноваційний потенціал країни на переваги держави у конкурентній боротьбі на світовому ринку.

У цьому контексті особливо важливою є, ще раз наголошую, освітня реформа. Я не просто вітаю, не просто дякую за голосування, яке відбулося 5 вересня. Це крок до «Нової української школи», яка і є передумовою нашого інноваційного розвитку, системної підготовки українців до успіху у конкурентному світі.

Не можна відділяти інформаційні технології від інших сфер життя, адже найкращі для суспільства проекти – ті, що виникають на зіткненні галузей: ІТ та сільського господарства, ІТ та медицини тощо. Минулого тижня дав

завдання врахувати це при підготовці закону про розвиток сільської медицини, запровадження телемедицини, щоб ми на сьогоднішній день забезпечили доступ до медицини всіх 14 мільйонів, які зараз проживають в українському селі. Це теж буде одним із важливих складових елементів медичної реформи. У бюджеті цього року, я хотів подякувати вам, вже передбачено 4 мільярди гривень на реанімацію системи охорони здоров'я на селі.

Часто буваю в регіонах, і цього року графіки таких поїздок наповнені були приємними подіями. Мені пощастило брати участь у відкритті відремонтованих мостів та доріг, які стали можливими завдяки пріоритетам, які визначили Верховна Рада, Уряд і Президент щодо дорожнього будівництва, наслідок експерименту, який дав можливість продемонструвати і антикорупційні кроки, детінізацію, яка забезпечила перевищення надходжень від митниці, які залишалися у регіонах і були спрямовані на дорожнє будівництво, будівництво модернізованих лікарень та сучасних шкіл, театрів і спортивних закладів. А головне – фабрик і заводів, яких за три роки відкрили більше вісімдесяти. У 2014 році, хочу нагадати, в Україні, в усій Україні, було відремонтовано 102 кілометри доріг, цього року план на дорожній ремонт складає 3300 кілометрів. Порівняйте ці дві цифри.

Але одночасно я хочу просити всі наші правоохоронні органи скоординувати зусилля з прискіпливого контролю за кожною гривнею, яка витрачається на дорожнє будівництво. Безпрецедентне збільшення асигнувань може загрожувати так само багатократним зростанням масштабів розкрадання.

Зміни на місцях навряд чи би стали можливими без однієї з ключових наших реформ, важливою частиною моєї ще передвиборчої кампанії – децентралізації. Місцеві бюджети зростають у два з половиною рази: із 69 мільярдів гривень у 2014 році до 170 мільярдів, запланованих на поточний рік, які вже перевиконуються. Друзі мої, я хотів би привернути вашу увагу до однієї дуже важливої цифри: частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті країни стрімко наближається до 50%, і, швидше за все, подолає цей рубіж. Уявіть собі: місцевим бюджетам залишається зараз більше грошей, ніж бюджету держави. Це не просто гроші, але це є і відповідальність, і принципова політична позиція. За місцевими бюджетами, крім трансфертів, законодавчо закріплені стабільні джерела доходів, чого ніколи не було, частки у загальнодержавних податках і місцеві податки та збори. Реформа дала нові можливості для розвитку міст та сіл. І якщо раніше місцеві бюджети були касами з виплати заробітної

платні, то сьогодні місцеві бюджети мають можливість будувати дороги, школи, дитячі садки, центри надання адміністративних послуг, освітлення, кардинально змінювати ситуацію там, де керівник на місці, особливо там, де створені об'єднані територіальні громади, мають можливість реально проводити свою політику. Не всі, правда, зорієнтувалися, як дати раду грошам, і станом на 1 вересня 13,5 мільярдів гривень лежать на депозитах в комерційних банках, замість того, щоб працювати на людей, забезпечувати розвиток територіальних громад.

Наразі йдеться, зокрема, про передачу громадам права розпоряджатися земельними ресурсами, які перебувають в межах і поза межами населених пунктів. Дуже важливо і забезпечити передачу повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю, у наданні адміністративних послуг. Нема чого туди лізти центральній владі.

Отже, децентралізація працює, і вона є дієвим щепленням від федералізації, міцною запорукою унітарності нашої соборної України. Водночас дивують і обурюють дії окремих політичних сил. Так, наприклад, минулого року ними було інспіровано рішення низки обласних рад щодо встановлення так званих договірних відносин у розподілі повноважень між державою і відповідними регіонами. Ви чого? Як Президент, Уряд і Верховна Рада мають розцінити таку ініціативу? Непродуманість, недалекоглядність, помилка? На чий млин ви намагаєтеся лити воду? Звертаюся до депутатського корпусу місцевих рад з проханням дуже уважно дивитися на те, за що голосуєте, в які авантюри інколи вас втягують ваші центральні партійні органи, засліплені боротьбою за владу. Так і до федералізму вони вас доведуть.

Протягом цих років ми ухвалили і вже реалізували низку надзвичайно важливих рішень у сфері гуманітарної політики та політики національної пам'яті. І я теж вам хотів би за це подякувати. Ми творимо власну ідентичність, захищаючи свій культурно-гуманітарний простір.

За три роки ми провели декомунізацію, нарешті, на 26-му році незалежності. Було перейменовано 32 міста, 25 районів, загалом – майже тисяча населених пунктів. Друзі, лише пам'ятників Леніну було прибрано понад тисячу триста, уявіть собі.

Ще одна важлива позиція: держава офіційно визнала і вшанувала український національно-визвольний рух, включно з Українською повстанською армією, нарешті, на 26-му році. І хотів наголосити, що і День захисника Вітчизни ми більше не святкуємо 23 лютого, наше свято – 14 жовтня – день Українських збройних сил.

Внаслідок запроваджених поточного року санкцій проти компаній, які адмініструють російські пошукові системи та соціальні мережі, за що також була величезна критика свого часу, але зараз результат — російські сайти випали із десятки найбільш відвідуваних веб-ресурсів в Україні. Російські мережі на жаль були і залишаються інструментами спецоперацій російських спецслужб у неоголошеній війні проти України. Тому будемо й надалі пильно стежити і скорочувати їхню присутність.

Впорядкували ввезення книжок із Російської Федерації, бо разом із безумовно достойними взірцями художньої та наукової літератури на жаль в Україну вливався потужний потік українофобської писанини та пропагандистського мотлоху. Таке рішення стало непоганим стимулом для вітчизняного книговидання, яке має зараз всі шанси задовольнити попит українців на якісну літературу. І я просив би Уряд наступного року підтримати національне книговидання, збільшивши видатки на закупівлю літератури для бібліотек. І крім того - знайти дієвий механізм, щоб контрабанда книжок не зводила нанівець зусилля, ефект від стратегічно правильних рішень.

Зарано говорити про ренесанс українського кіно. Але те, що процес його відродження розпочато, як на мене, очевидно. Минулого року на екрани вийшло 30 українських фільмів, я наголошую, це також рекорд за всі роки незалежності і також це відбувається під час війни. Цього року пройшло чи очікується 39 кінопрем'єр, із яких 19 фільмів створені за державної підтримки. В першу чергу, я на цьому також хотів би наголосити, ми маємо підтримувати кінострічки патріотичного спрямування, а не фільми жахів. Я впевнений, що буде організована робота саме так.

Послідовно наповнюємо конкретним змістом державний статус української мови. Перші результати квотування української мови на радіо, теж дуже дякую вам за підтримку, ми вже чуємо ці результати. Як це спрацює на телебаченні — також невдовзі побачимо. На черзі — проект, який гарантує українській мові повноправну присутність у сфері послуг. Він має встановити баланс між державною мовою і принципом «клієнт завжди правий».

Дбаючи про українську, яку імперія століттями намагалася знищити, ми як європейська держава залишаємо широкий простір для культурного та інформаційного продукту кримськотатарською, російською та іншими мовами. А у сферу приватного мовного спілкування держава взагалі не втручається і втручатися ніколи не буде!

Верховна Рада ухвалила історичне звернення до Вселенського Патріарха із проханням надати автокефалію Православній Церкві в Україні. Дуже

дякую вам за це рішення. Хочу вас також проінформувати, що я, в свою чергу, теж написав відповідного листа до Варфоломея Першого. І цей фрагмент Послання адресований не лише українському парламенту і не лише українському народу. Нехай нас почує і керівництво Вселенського Патріархату. Хочу ще раз звернути увагу Його Всесвятості на серйозність наших намірів. На наявність в українського керівництва твердої політичної волі розв'язати цю проблему, яка, на жаль, стоїть на порядку денному ще з 1991 року. Україна має право на помісну церкву. І ми маємо це право захистити.

Очікуване нами визнання української автокефалії Вселенським Патріархом, наголошую, жодним чином не означатиме ані появи державної церкви, ані заборони на діяльність в Україні інших православних конфесій. Але ніхто не має права позбавити українців права на власну церкву. Кожен громадянин України сам і лише сам обирає, обирає і обиратиме віру і церкву.

Українська держава відділена від церкви, але вона не може пасивно споглядати, як інші держави і інші державні органи використовують залежні від них церковні інституції для досягнення своїх геополітичних цілей.

Хоча окремо хотів би наголосити, я не підпишу законопроект, в якому пропонується погоджувати кандидатури єпископів та священників з державними органами. Це не справа держави. Щодо інших ваших законодавчих ініціатив, я готовий їх обговорювати та розглядати із розумінням, що це все ж таки надто чутлива справа.

Незважаючи на російську агресію, ми не пішли на обмеження демократичних прав і свобод. Не запровадили воєнного стану тоді, коли для цього були всі підстави. Забезпечили значно якісніше функціонування парламентсько-президентської моделі і співпрацю парламенту, Уряду та Президента, ніж це було у 2006–2010 роках. Жодного разу я не скористався правом припинення актів Кабінету Міністрів з одночасним оскарженням в Конституційному Суді, та й до права вето вдавався не дуже часто. А тоді різні гілки влади займалися лише взаємним поборюванням і не спромоглися провести жодної ані однієї принципової реформи.

Звичайно, чинна модель не ідеальна, тому час від часу до мене приходять з пропозиціями щось змінити... Повернути Президенту обсяг повноважень як в Конституції 1996 року, або, навпаки, перетворити Президента на церемоніймейстера. Хтось пропонує тюнінг: чіткіше виписати ті статті, які трактуються неоднозначно. У демократичному суспільстві нема тем, закритих до дискусії.

Вступаючи на посаду, в інавгураційній промові я наголосив на своїй відданості ідеї парламентсько-президентської республіки. Згодом – сам поступився певними повноваженнями Глави держави при голосуванні за поправки з питань правосуддя та децентралізації. Але я ніколи не погоджуся з пропозиціями забрати у людей право обирати Президента і передати це право парламенту. Обсяг повноважень Глави держави також має бути достатнім для ефективного виконання функцій Верховного Головнокомандувача.

Очевидно, що внесення кардинальних змін до Конституції вже майже у виборчому циклі навряд чи буде позитивно сприйняте суспільством. Наближення планових голосувань за Президента та Верховну Раду робить ще більш нераціональною ідею дочасних виборів. Моя позиція незмінна: все має відбутися у визначені Конституцією терміни. Це необхідно для того, щоб забезпечити вільну, прозору, конкурентну та чесну кампанію, а я налаштований саме так. До неї треба готуватися вже сьогодні. Прошу, шановні народні депутати, протягом найближчих тижнів, може навіть днів, завершити консультації і подати мені пропозиції кандидатур нових членів Центральної виборчої комісії.

Шановні народні депутати!

Російська військова загроза, позиційна війна на Донбасі є ключовими факторами невизначеності і щодо політичної ситуації, і щодо економічних та соціальних перспектив. Тому, хоч і насамкінець, - про головне. Про мир і перспективи повернення Донбасу і повернення Криму.

Протягом останнього року від різних політичних сил, у тому числі зі стін Парламенту, лунає нищівна критика на адресу Мінських домовленостей. Так, вони не ідеальні. Вони ухвалювалися у дуже складних для України військово-політичних умовах. Вони не принесли сталого миру. Але залишається беззаперечним факт, що саме завдяки Мінським домовленостям нам вдалося суттєво знизити рівень бойових дій та відповідно людських втрат на Донбасі. Друзі, хочу привернути вашу увагу, що з 25 серпня, з дати коли вступило «шкільне перемир'я», Україна не має станом на зараз жодного загиблого, жодної бойової втрати. Це, в тому числі, в результаті імплементації Мінських домовленостей. Завдяки Мінським домовленостям нам вдалося сформувати міцну міжнародну коаліцію на підтримку України. Завдяки Мінським домовленостям нам вдалося зберегти дієвий механізм міжнародних санкцій проти російського агресора. Нарешті, Росію почали називати агресором. Згадайте, в 2014 році всі намагалися уникнути, називаючи це «конфліктом на Сході України».

Ми отримали дорогоцінний час, аби побудувати якісно нову українську армію та запустити двигун реформ.

Будь-які нові угоди, як би їх не називали, по суті будуть відтворювати нинішні та починатися з головного – повного та всеохоплюючого припинення вогню. Головна ж причина відсутності прогресу у вирішенні ситуації на Донбасі – це повний брак політичної волі у Кремля виконувати власні зобов'язання. Неефективність Мінських домовленостей – це відсутність волі Кремля їх виконувати. Як би хтось не хотів перекласти це на когось іншого. Але, незважаючи на це, ми разом з усім світом повинні продовжувати тиск на агресора з метою примусити його до миру шляхом виконання «Мінська» та пропорційно підвищувати ціну за невиконання взятих зобов'язань.

Росія продовжує здійснювати провокації, перешкоджати ефективній діяльності спостерігачів моніторингової місії ОБСЄ, постачати зброю на українську територію і найманців. За таких умов розміщення на всій окупованій території Донбасу «блакитних шоломів» ООН стало би реальним проривом у процесі мирного врегулювання та потужним фактором деескалації. Це, безумовно, створило б сприятливі умови для досягнення прогресу на політичному треку мирного врегулювання на Донбасі. Саме у цьому ключі вбачаю позитив у початку дискусії з цього питання.

Хочу окремо наголосити, Україна розпочала цю дискусію ще в 2015 році, в березні якого я надіслав до Генерального секретаря ООН та Голови Ради Безпеки ООН звернення щодо розгортання на території нашої держави миротворчої операції під егідою ООН. Ця ініціатива спиралася на підтримку Верховної Ради та РНБО України. Українська сторона передала нашим партнерам в Радбез ООН проект відповідної резолюції. Однак, досі Росія повністю відкидала навіть таку можливість. Та й всі наші партнери, чесно кажучи, не дуже активно це підтримували. Сьогодні ми добилися дуже важливого результату – ми маємо спільний голос партнерів, які підтримують українську ініціативу. Ми почули, нарешті, і певну реакцію по той бік фронту. Хоча ми чітко розуміємо, що диявол криється в деталях. Безумовно, пропозиція РФ щодо розгортання місії ООН виключно для цілей охорони Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ є щонайменше дивною. Тим більше, що саме російські бойовики є головною загрозою для безпеки міжнародних спостерігачів.

Українська сторона готова до предметної розмови з членами Ради Безпеки ООН. Вважаю, що ця дискусія має включати такі принципові елементи. По-перше, ми виступаємо за розгортання повноцінної миротворчої Місії ООН

на всьому Донбасі. Вона повинна мати за мету не консервацію російської окупації та легалізацію російської військової присутності, а забезпечення тривалого миру в окремих районах Донецької і Луганської областей України та повне відновлення територіальної цілісності нашої держави. По-друге, майбутня Місія ООН повинна бути розміщена на всій тимчасово окупованій території, включаючи неконтрольовану ділянку українсько-російського державного кордону. По-третє, згадана Місія повинна відповідати керівним принципам здійснення миротворчих операцій ООН, що апріорі виключає участь у ній представників країни-агресора чи сторони конфлікту. По-четверте, ні якого узгодження з російськими бойовиками параметрів участі майбутньої місії ООН йти не може. По-п'яте, робота над згаданою ініціативою жодним чином не є підставою для скасування існуючих міжнародних санкцій проти Росії. Вони мають залишатися чинними до повного відновлення суверенітету, територіальної цілісності та незалежності нашої держави через виконання Мінських домовленостей.

Зрозуміло, що домовитися стосовно параметрів миротворчої Місії буде надзвичайно складно. За півтора тижні вирушаю до Нью-Йорка на Генасамблею ООН. Упевнений, спільними зусиллями, за допомогою міжнародних партнерів, передусім Німеччини, Франції та США, ми обов'язково встановимо мир і повернемо всі окуповані території, відновимо суверенітет України.

Чому саме політико-дипломатичний шлях є для нас пріоритетним? По-перше, ворог укріпився на урбанізованій території з мегаполісами і з великим міським населенням. Там живуть громадяни України. Ми не можемо і не будемо нищити своїх громадян так холоднокровно, як російське керівництво чинило у Чечні – інших випадків такої жорсткої «пацифікації» я і пригадати навіть не можу.

По-друге, свій військовий потенціал слід порівнювати не лише з тим, що є на окупованих територіях, а з усім, що є в розпорядженні Росії. Її армія – друга-третя у світі за потужністю. Військовий бюджет Росії, наголошую з 2000 року, у 16-20 разів перевищував військовий бюджет України, російська армія – в 5 разів більша за нашу. Більше порівнянь можете знайти у письмовому тексті: кількість танків, літаків, безпілотників, засобів радіоелектронної боротьби та інше.

По-третє, повернення конфлікту в гарячу фазу поставить хрест на всіх реформах і на відновленні рівня життя українців у той час, як суспільство втомилося від війни. Ознакою такої втоми є той факт, що 11% українців, частина з них є і в цьому залі, пропонують взагалі відмовитися від будь-

яких спроб повернути окуповані території Донбасу, відрізати їх і подарувати ворогу, чекаючи, що вони самі собою повернуться. 14% виступають за те, щоб конфлікт заморозити, а території – ізолювати. Ці проекти є навіть у Верховній Раді. Це я наводжу цифри із опитування, яке провели на початку літа. 13% ратують за військовий наступ. Але наголошую, майже 60% – підтримують курс на повернення окупованих територій виключно політико-дипломатичним шляхом.

Завершується робота над законопроектом про особливості державної політики з відновлення державного суверенітету України над окупованою територією Донецької та Луганської областей України. Найближчим часом він буде оприлюднений і винесений на обговорення в Україні і серед наших партнерів. Українська громадськість буде мати можливість повністю і ретельно його обговорювати. Вирішальне слово буде за вами, шановні народні депутати! Впевнений, що ви будете мати можливість повноцінної дискусії.

Тепер щодо Криму. Чи можемо ми відбити Крим у Росії силою? Реалістично – ні. Чи піде вона звідти сама? На жаль, ні. Але ми можемо створити умови, коли Крим стане для Москви невідомим тягарем. Так злодій іноді викидає вкрадене, коли воно починає йому пекти. Ми маємо створити всі умови, щоб йому запекло.

Ми використовуємо інструменти міжнародного права, санкції, міжнародні суди й арбітражі, різноманітні міжнародні платформи і моніторингові механізми – починаючи від ООН і закінчуючи ЮНЕСКО. Притягнення Російської Федерації до міжнародно правової відповідальності, на жаль, є довготривалим, але, вірю, є ефективним, процесом. Так ми змусимо Росію відповідати мовою права за свої дії на території України. Перші слухання в Міжнародному Суді ООН продемонстрували, що справи є надзвичайно важкими і комплексними. Україна є піонером, і ніколи до цього практики такої не було, але ми її започаткували. Росія буде відповідати. Ми на правильному шляху. Суд вже наказав Росії припинити порушення прав людини у Криму та політику расової дискримінації на півострові, зафіксувавши цей факт.

Шановні народні депутати!

Ми з вами позбавлені мук вибору, якими протягом двох десятиліть страждали наші попередники. Якщо раніше влада сама не знала куди рухатися, то як вона могла повести за собою народ? Якщо еліта сама заблукала в трьох соснах, тобто в двох векторах, як вона могла показати дорогу українському народу?

Народ взяв ініціативу до рук і сам визначив європейський курс під час Революції Гідності. Цей вибір було підтверджено голосуванням на президентських та парламентських виборах за ті політичні сили, які майбутнє України бачать в єдиній родині європейських народів. Курс на ЄС та НАТО – очевидний і незворотний. Що нам треба, так це обрати найкоротший маршрут, засоби пересування і оптимальну швидкість. Я з цього приводу готовий до будь-якої дискусії з політиками, експертами, міжнародними партнерами і всім суспільством, і Послання – лише початок такої розмови.

Вступ до НАТО та Євросоюзу нам потрібні не заради членства в престижних клубах. Це – питання цивілізаційної належності і гарантія незалежності України. НАТО – це, після російської агресії, коли була зруйнована повоєнна світова система безпеки, є єдиним органом, який продемонстрував свою ефективність, надійна система колективної безпеки. Євросоюз – політична культура прав і свобод, стандарти і рівень життя – достойного і гідного, якого прагнуть українці.

Головне. Не лише Україна йде до Європи. Наше з вами завдання – Європа має бути привнесена в Україну. І все в Україні має бути приведене у відповідність з європейськими стандартами, в тому числі і рівень матеріального благополуччя громадян. Українець має відчувати Європу, навіть якщо він не покидає меж своєї країни.

Неймовірно багато ще треба зробити для досягнення цієї цілі. Важко змінювати ситуацію в країні, але найважче – змінюватися самим. Вже не розібратися, кому належить вислів: «щоб ти жив в епоху змін». Хтось приписує його Конфуцію, хтось каже, що це просто якесь давнє східне застереження. Але для багатьох з-посеред нас така доля – щасливий шанс не просто існувати в часи змін, а ще й творити їх. І тих, хто хоче і прагне змін, і готовий сам у цьому брати участь – все-таки більше, ніж тих, хто страшисться змін чи просто бачить вигоду у тому, щоб зберегти «статус-кво», залишити все як є. Вони і є наша позиція, яку треба змінити. А рушійна сила – український народ є справжньою політичною опорою реформ. У країні сформувався креативний постіндустріальний клас носіїв європейських цінностей свободи, відповідальності, активності.

Український парламент цього скликання довів, що в ньому є реформаторська більшість. Її контури не завжди співпадають з межею між владою та опозицією, але це не «мінус», а «плюс», коли реформи здатні об'єднувати полюси.

Особливістю української політичної системи, яка вигідно нас відрізняє від сусідів по пострадянському простору, є наявність сильного громадянського

суспільства. Воно – активний та ініціативний союзник влади в проведенні реформ. В липні я вніс до Верховної Ради як невідкладний законопроект про скасування електронного декларування для громадських активістів і просив би його підтримати. Щоб справа не виглядала так, ніби Президент хороший, а депутати не дуже, готовий визнати, що запровадження декларування для цієї групи було нашою спільною помилкою, а помилки – треба виправляти.

Цього року відзначаємо століття Української національної революції 1917-21 років. Україна тоді не змогла заручитися достатнім рівнем міжнародної підтримки і залишилася сам на сам з агресором. Ось чому ми тепер таку увагу приділяємо партнерству із зовнішнім світом.

Недалекоглядний, короткозорий пацифізм завадив вчасно створити справжнє українське військо, підготуватися до зовнішньої агресії що з боку білих, що зі сторони червоних. Ось чому ми таку увагу приділяємо армії.

Але головне, що не дало тоді постати українській незалежній державі – це брак внутрішньої єдності, політичні чвари. За ті чотири роки влада в Києві змінилася як мінімум 14 разів – поки не дісталася Кремлю, чого прагнуть і окремі наші опозиціонери.

У нас, українців, є така молитва «В єдності сила народу, Боже, нам єдність подай». Її слова я часто повторюю. Але є ще й приказка: «На Бога надійся, та й сам помагай». Тому і надалі протидіятиму всім тим, хто намагатиметься насаджувати в Україні безлад та анархію. Протидіятиму і переконанням, і словом, і ділом.

Ще раз закликаю всі партії, як представлені у Верховній Раді, так і позапарламентські, у жорсткій внутрішньополітичній боротьбі, властивій будь-якій демократії, зважувати на ті надзвичайно складні зовнішні обставини, в яких ми з вами спільно будуємо європейську Україну. Хочете боротися проти Президента чи Уряду, чи більшості – на те ви й опозиція. Але прошу – не розхитуйте Україну. Ми з вами спільно бережімо її. Заради неї ми всі маємо об'єднатися – і так разом переможемо.

Слава Україні!